

עולם ההלכה

מכון סמיכה
נישכך אחד
נורכח
החכמה

גיליון כ"ו | שבט קודש פ' בהר-בחוקותי | כ"ו אייר תשפ"ה

עולם השבת
 Rabbi Yitzhak Sultan Maggid Shuir, Curriculum Developer.

עולם הצדיקים
 ראש ישיבתנו הרב מנחם מענדל פרעפקאט רב ומו"ץ בניו הייבן

Filtering Water on Shabbos

One of the most practical applications of this hilchos borer is whether one may use a water purifying system to remove impurities from water on Shabbos. This became especially pertinent when some poskim raised a concern that there may be copepods (insects) in the New York City water which would, potentially, require the water to be filtered before consumption. The question then arose, is it permitted to filter the water on Shabbos in order to remove the copepods? The following are guidelines from the poskim for filtering water on Shabbos:

Using a water faucet with a strainer

Mechaber cites the view of Ran that one may pour clear wine or clear water through a filter on Shabbos to remove impurities, provided the liquid is drinkable to the majority of people without filtration. Since the particles do not prevent one from drinking the water, removing these particles is not treated as borer.¹ However, murky wine that is somewhat drinkable, but the average person would require it to be strained first, can only be strained using a cloth. Murky water, however, may not be strained with a cloth as it violates libun. Chazon Ish² and Shabbos K'halachah³ therefore rule that it is permitted to use a faucet with a filter as long as most people would drink the water unfiltered.⁴

Shabbos K'halachah extends this allowance to even permit water purifiers that are integrated into a home's plumbing system, designed for thorough water filtration.

If most people would drink the water without filtering but this particular person is sensitive and he would not drink it because of the impurities, he may not filter it with a strainer on Shabbos.⁵

¹This is not the position of Rambam, who does not allow the use of a filter on Shabbos under all circumstances, but the halacha follows the lenient view.
²53 s.v. v'im
³14:27
⁴Rav Elyashiv [Kovetz Teshuvos 1:37], Or Letzion 2:31:8, and Rav Karelitz [Chut Shani [v. 2 p. 96]] agree.
⁵Refer to Biur Halacha s.v. hoeil. See also Kovetz Teshuvos 1:37 and Orchos Shabbos chapter 3 fn. 38 citing Rav Shmuel Auerbach. See, however, Chut Shani vol. 2 page 101 for a dissenting view.

הללו כמה עקוליו ופשוטו, וגם בסוגיות סתרי אהדדי, ויש בזה דברים עמוקים לא יכילם הגליון, לכן הדגנא בי מלהתיר לכהן לילך על קברי עובדי כוכבים".

וראה מה שסיפר החתם סופר בתשובה (חלק י"ד סימן שלח, וסימן שלט) איך שהנוב"י חזר בו מהדברים מפני שפלפל עמו הג"ד נתן אדלער בעברו דרך פארג. ומוסיף החת"ס שלאחר שנים, מצא שהראב"ד עצמו חזר בו בתשובותיו (תמים דעים סימן רלו) וכתב שאף כהן טמא מזהר על הטומאה מדאורייתא. וזה לשונו: ונהירנא כד הוינא טלי יוצק מים ע"י מורי חסיד שבכהונה הגאון מה"ו נתן אדלער ז"ל שנת תקמ"ג בעברנו דרך פראג ראה פני הגאון נב"י צ"ל והי' לפולסם בדברי הראב"ד והנב"י הראה למורי צ"ל את אשר כ' על גליונו ומ"ו ז"ל פלפל עליו ונפרדו זה מזה והחליפו פלפולם ע"י ואני הייתי מוציא ומבי' הדברים ואז חזר בו הגאון נב"י והוסיף על הגליון הך אמר יחזקאל וכו' ואני בעניי אח"י כמו שלשים שנים מצאתי שכ"כ הראב"ד בתמים דעים סס"י רל"ו דאסורי' מן התורה ודברי סמ"ק סי' מ"ח אין לו מובן וצ"ע על כל פנים אין לו למכ"ת משען בזה."

כהנים בזמן הזה כהני חזקה

ואף שקשה לסמוך על הספק ספיקא של הסבא קדישא, כמו שנתבאר, אפשר שיש לצרף כאן עוד ס-

הלינת כהנים לקברי צדיקים - התירים נוספים

פתיחה

על דבר ההיתר לכהנים לבקר קברי הצדיקים, אשר נרעשו עליו עולם הפוסקים, כבר הבאנו בגליונות הקודמים מערכה מול מערכה, המתירים נגד האוסרים. ועיקר בסיס ההיתר שעליו סמכו המתירים, ביארנו שם שהוא על סמך שצדיקים אינם מטמאים במת. וכמוכן, סברא זו מחדשת ועל כן היו רבים וכן שלמים שהתנגדו לה. ובסעיפים הבאים, ננסה לאסוף צדדים נוספים להיתר, מבלי להסתמך על החידוש שצדיקים אינם מטמאים, אלא על סיבות אחרות.

ספק ספיקא של הסבא קדישא

הגרש"א אלפנדי (שו"ת סבא קדישא חלק א סימן כג) לימד זכות על המנהג המקיל על ידי צירוף נפק ספיקא. שמה קיי"ל דצדיקים אינם מטמאים, ואת"ל שהם מטמאים, דילמא ההלכה כהראב"ד (הל' נזירות פ"ה הט"ו) דס"ל כהן או נזיר אין חייבין על הטומאה אם כבר טמאים הם, ובזמן הזה הרי כולנו טמאי מתים.

וכי תימא הא אף הראב"ד לא אמר אלא דחויבא ליכא אם הוא כבר טמא, אבל איסורא מיהא איכא, הא כבר כתב המשנה למלך (הל' אבל פ"ג ה"א) לענין אם מותר לכהנים להטמא לקברי עכו"ם, דלדעת הראב"ד אין כהן מזהר כלל אם הוא טמא מכבר, וזה לשון המל"מ: "אך היה נראה להקל בזה ממ"ש הראב"ד (בפרק ה מהלכות נזירות דין טו) בהשגה המתחלת עינית בשמועה כו' וכתב בסוף דבריו והכהנים בזמן הזה טמאי מת הן, ועוד אין עליהם חוב טומאה והמחייב אותם עליו להביא ראיה ע"כ. והנראה מדבריו הוא דס"ל דלא הזהיר הכתוב מהטומאה על הנזיר ועל הכהן אלא בזמן שהם טהורים אבל אם הם טמאים אף שפירשו מן המת מ"מ אינו מזהר עוד על הטומאה מדכתוב ולא יחלל דוקא במי שהוא מחלל עצמו, וכדאיתא בפרק ג' מינים (מב) ולא שאני ליה בין טומאה בחיבורים של טומאה שלא בחיבורים ומשום הכי פטר את הכהנים בזמן הזה מדין זה דטומאת מת."

ועל פי זה ממשיך המל"מ שיש להקל על הכהנים להטמא לקברי עכו"ם, דילמא קיי"ל דאין מטמאים (כשיטת היראים), ואת"ל מטמאים, דילמא הלכתא כהראב"ד.

וכן הבין הדגול מרבבה (יו"ד סימן שעב סעיף ב) בשיטת הראב"ד דמותר לכתחילה, שכתב, וזה לשונו: "א"כ כהנים בזמן הזה אין נזהרין על הטומאה, ואף דלא קיי"ל כראב"ד מכל מקום במת כותי איכא ס"ס, שמה קיי"ל כראב"ד, ואת"ל דלא כראב"ד, מכל מקום שמה כותי אינו מטמא באוהל וכו' ובפרט שלדעת הלחם משנה בפ"ה מנזירות גם רש"י ס"ל כהראב"ד. ולכן נלע"ד דמי שרוצה לסמוך בזה להקל אין מוחין בידו."

ועל סמך זה, כתב הסבא קדישא דלענין קברי צדיקים יש לומר כעין ספק ספיקא הנ"ל, דילמא אין צדיקים מטמאים, ואת"ל מטמאים, דילמא קיי"ל כהראב"ד.

אין מצרפים שיטה דחוויה

אמנם, לדינא קשה מאד לעשות כאן ספק ספיקא בשיטת הראב"ד מאחר וכמעט כל הפוסקים חולקים עליו. ואף המשנה למלך בעצמו לבסוף לא היה נחית לסמוך על היראים והראב"ד אפי' לספק ספיקא מטעם זה. וזה לשונו: "אך נראה דאין להקל מטעם זה, דהא אין ספק זה שקול שהרי בכל אחד מהצדדים חלוקים הם חכמי ישראל כנגדם. אם בההיא דספר יריאים כבר כתבנו למעלה שלא נמצא לו חבר בסברא זו. ובסברא זו גם כן דהראב"ד גם כן כל חכמי ישראל חלוקים עליו."

וכן הגרע"קא בתשובה (מהדו"ת סימן יח), כתב מטעם זה לדחות אותם שרצו לצרף סניף קולא בטומאת כהנים בגלל שבזו"ז כולנו טמאי מתים, וזה לשונו: "הא להרמב"ם הוי דאורייתא ולוקים עליו, וכן דעת רוב הפוסקים, והראב"ד בהשגות שם נראה דאפילו איסור דרבנן ליכא כו' וכן מבואר מדברי המשנה למלך כו' כבר כתב המשנה למלך על הראב"ד, דאין זה ספק שקול, כיון דכל חכמי ישראל חולקים עליו."

וכן בנידון דידן לענין קברי צדיקים, שיטה זו שצדיקים אינם מטמאים, הוא נגד רוב הראשונים והפוסקים.

אף הראב"ד אוסר לכהן טמא להטמא

זאת ועוד, גם הדגול מרבבה חזר בו ממה שהקיל בקברי עכו"ם מטעם ספק ספיקא, שכתב דאפשר גם להראב"ד יש איסור תורה אלא שאין מלקות [ודלא כהבנת המשנה למלך והגרע"קא הנ"ל], וזה לשונו: "אמר יחזקאל מה שכתבתי בגליון בשני סעיפים הנ"ל, נמשכתי אחר דברי המשנה למלך הנ"ל לדעתו סובר הראב"ד שאין איסור כלל לכהן שכבר נטמא לטמא עצמו. אבל עכשיו נתתי אל לבי שאולי לא אמרה הראב"ד אלא לענין חוב מלקות, אבל לענין איסור אולי אפילו איסור תורה מודה. ויש בשיטות

פק, והוא ספק בכהונה עצמה, כי כבר הזכירו הקדמונים שבזמן הזה אין ייחוס הכהנים בתורת ודאות, כי נאבדו ספרי הייחוס, והם נגדר כהני חזקה בלבד, כלומר שהוחזקו משפחות אלו להקרא בשם כהונה, אבל אין כהונתם בתורת ודאי. ולכן יש אופנים שבעת הצורך ניתן להקל. וזה לשון הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פ"כ הלכה א - ב) ע"פ הגמרא בקידושין (סט, ב): "כל כהנים בזמן הזה בחזקה הם כהנים, ואינם אוכלים אלא בקדשי הגבול, והוא שתהיה תרומה של דבריהם, אבל תרומה של תורה וחלה של תורה אין אוכל אותה אלא כהן מיוחד."

וכיון שכן, גם לענין איסור טומאה, במקום שיש גם ספקות אחרות, אפשר לצרף ספק זו עמהם ולהקל. וכן ראיתי להגר"ש איגר (גליון מהרש"א יו"ד סי' שעב סק"ג) שהזכיר סברא זו וכתב, "שיש לעשותו סניף בספקות".

קלישות החזקה בזמנינו

ויתר על כן, יתכן שבזמנינו אין תוקף מוחלט אף למדרגת כהני חזקה מפני התבלבלות המשפחות במשך הדורות, והוקלשה חזקה זו. ועוד יותר, אולי ליכא אפילו חזקה כיום, שהרי כל ענין סמיכות החזקה הוא כאשר אדם זה שאנו דנין עליו - מכירים אנו בזקינו או זקן זקינו שהיה כהן ודאי, אך ספק יש שמא אירע פסול חללות בדורות המפסיקות, שאז ניתן לומר שסומכים על אותו מצב שהיה בעבר. משא"כ כהנים שבזמנינו שאין לנו ידיעה כלל גם על תחילת דורותיהם אם באים ממשפחת כהונה כלל.

והגם שוודאי כל דיני כהונה נוהגים היום, ובדרך כלל אין מקילים מחמת קלישות החזקה, נראה דבעניינינו, לענין קברי צדיקים, שיש בלא"ה צדדי קולא, ניתן לצרפה להקל.

ונראה שזוהו כוונת הריב"ש (סימן צד) הידוע מה שכתב אודות כהנים שבזמנינו. שבסוף התשובה תוך כדי דיבור בענין מצוות "וקדשתו", כתב, וזה לשונו: "כל שכן כהנים שבזמננו שאין להם כתב היחס אלא מפני חזקתן נהגו היום לקרוא ראשון בתורת כהן ואפי' הוא ע"ה לפני חכם גדול שבישראל".

כלומר, שבזמנינו ייחוס הכהנים גרע אף ממדרגת כהני חזקה המובאר ברמב"ם (ע"פ הגמרא) לפי שהוקלשה מפני חסרון כתב יחס. [שאם היתה כוונת רק כדברי הרמב"ם הנ"ל, שהם כהני חזקה, היה לו להביא את דבריו].

צד קולא באיסורי שבייה וחלוצה

ועל פי דברי הריב"ש הנ"ל, יצא בשו"ת מהרשד"ם (אבן העזר סימן רלה) לידון בדבר החדש להתיר שבייה לכהן בצירוף של "ספק ספיקא". ומעשה שהיה כך היה: אשה נישבית לבין הגויים, והעידה עליה אשה אחרת שמעמה מפי שבייה אחרת שנשבית עמה שהיא טהורה. והנה דינא הוא ששבייה אסורה לכהן מדרבנן כדתנן בכתובות (כב, א), והטעם, משום חששא שנתחללה, וכדפרש"י (שם יג, ב) "דכיון דנשבית לבין העכו"ם והם פרוצים בעריות כולנו עדים שנבעלה". וכאן נשאל להמהרשד"ם האם נוכל לסמוך על עדות חבירתה להתירה לכהן.

והשיב, שעל עדות זו בלבד אין כח להתיר. אבל כשנצרך לספק זה את ספק כהונה של הריב"ש, ניתן להתיר בספק ספיקא. וזה לשונו: "שמעתי מינה [מדברי הריב"ש] שאינם כהנים ודאי אלא ספק, וא"כ אחר שאיסור זה דשבייה אינו אלא איסור דרבנן וכמ"ש הרמב"ם, א"כ די לנו להחמיר במה שהוא אסור ודאי אבל בענין ספק כזה, ראוי לנו לומר ספק דרבנן לקולא. עוד דהוי ספק ספיקא מתהפך, ספק כהן ספק ישראל, ואת"ל כהן, ספק מותר ספק אסור כו'".

ועל תשובת הריב"ש והמהרשד"ם הסתמך בשו"ת שבות יעקב (חלק א סימן צג) להקל על כהן שנשא חלוצה שלא לכפותו לגרשה כיון שכהונה בזמנינו אינה אלא ספק. [אלא שיש להעיר שמדבריו משמע שלא רצה לסמוך אף על הספק ספיקא כי אם באיסורא דרבנן כגון חלוצה, ולא באיסורא דאורייתא].

חלה בזמן הזה - נתינתה לכהנים

והואיל ואתא לידן, נראה לתלות בזה את מה שנחלקו המחבר והרמ"א בדיון נתינת חלת חוץ לארץ לכהנים בזמן הזה. והוא, דבש"ע (יו"ד סימן שכב סע' א) נפסק, "מצות עשה להפריש תרומה מהעיסה ולינתה לכהן". ובהמשך (שם סעיף ד) כתב, ובזמן הזה, "שאין עיסה טהורה, מפני טומאת המת, מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישראל, א' ממ"ח, ושורפין אותה, מפני שהיא טמאה". ברם, חלה שהופרשה בחו"ל, שעיקר חיובא מדרבנן, לדעת המחבר (שם סעיף ה) הקילו חכמים והתירוה באכילה לכהנים קטנים שעדיין אין טומאה בקרי, וזה לשונו: "אם רצה להפריש חלה אחת מפריש אחד ממ"ח ונאכלת לקטו שעדיין לא ראה קרי".

לאידך, הרמ"א פסק שאינה ניתנת אף לכהן קטן, וזה לשונו: "ויש אומרים כיון שאין חלה נאכלת בזמן הזה בארץ ישראל, גם בשאר

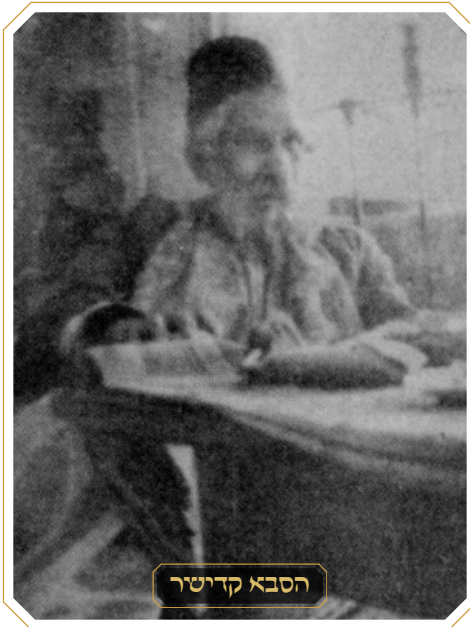
מקומות אין צריכין להפריש רק חלה אחת ולשרפה, וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלו."

הרי, דעת המחבר כמו שסתם הרמב"ם (הנ"ל) דכהנים בזמן הזה כהני חזקה הם וראויים ליטול מתנות כהונה עכ"פ כמו שהוחזקו מכבר. אבל הרמ"א שהחמיר סובר דבזמנינו אין לסמוך אף על חזקה זו.

וכן משמע ממה שכתבו הנו"כ בביאור דברי הרמ"א, דעיין בש"ך (ס"ק ט) שכתב על פי דברי המהרש"ל (ים של שלמה ב"ק פ"ה סימן לה) "משום דלא מחזקינן בזמן הזה ככהן ודאי", לכך אין ראוי לתת חלה בזמן הזה לשום כהן.

וכן מבואר בדברי הט"ז (בס"ק ה) שם, וכן נקט המגן אברהם (בסימן תנז ס"ק ט) שכתב, וזה לשונו: "ויש אומרים שאין מאכילין חלה בזמן הזה לשום כהן [רמ"א], שאין מחזיקים אותו ככהן ודאי דדילמא נתחללה אחת מאימותיו".

ודע, שעל פי זה ביאר המגן אברהם (בסימן יא ס"ק ב) הטעם שאין נזהרים היום להקדים כהן לכל דבר שבקדושה, וזה לשונו: "צריך עיון למה אין נזהרין עכשיו להקדים הכהן לכל הנך מילי, ויש לזהר בה מאחר שמדאורייתא הם. ואפשר דאין אנו בקיאים ביחוס הכהונה כהן לש"ס תנ"ז".

הסבא קדישר

סתם ארונות יש בהם פותח טפח

עוד ראיתי ליישב מנהג על פי המבואר במסכת ברכות (יט, ב), והכי גרסינו שם: "אמר רבי אלעזר בר צדוק, מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אמרו אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה, יבחין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם".

ומבאר הגמרא, שאע"פ שר' אלעזר בר' צדוק היה כהן, הותר לו לעשות כן לפי שהטומאה אינה אלא מדרבנן, ומשום כבוד מלכים כל גזרו בהו רבנן. והכי גרסינו: "דאמר רבא דבר תורה, אהל, לא שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, ושאין בו חלל טפח אינו חוצץ בפני הטומאה, ורוב ארונות יש בהן חלל טפח, וגזרו על שיש בהן משום שאין בהן, ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהו רבנן".

ביאור הדברים, שהלכה למשה מסיני הוא, שכל אהל שיש מתחתיו חלל פנוי בשיעור של טפח על טפח בגובה טפח, אזי האהל חוצץ בפני הטומאה, כלומר אם המת תחתיו, אין הטומאה בוקעת ועולה למעלה מה האהל. אבל אם אין שם חלל בשיעור הנ"ל, הטומאה בוקעת ועולה. וכשהמת מונח בארון, על פי הרוב יש חלל טפח על טפח בתוך הארון, וממילא דף המכסה את הארון הוא אהל גמול לחוץ בפני הטומאה. אלא שחז"ל גזרו שלא לסמוך על זה הואיל ומקצת ארונות אין בהם טפח. ולענין כבוד מלכים, הם אמרו והם אמרו, והקילו.

ועל פי זה, יש שהציעו (ענין שו"ת בתי כהונה בית דין סימן כג; הובא בפתחי תשובה יו"ד סי' שעב סק"ב; וראה עוד שדי חמד מערכת ר"ה סימן א) היתר מרווח בדבר, דכיון שסתם ארונות יש בהם פותח טפח, נמצא שהטומאה אינה אלא מגזירה דרבנן, ומשום צורך מצוה להשתטח על קברי צדיקים, יש להקל כדרך שהקילו למצות כבוד מלכים. וזה לשון הבתי כהונה: "עדיין היה מקום קצת שנסמכו כהנים כו' אף אנו נאמר כיון דרוב ארונות יש בהם חלל טפח, הרי אין כהנים טומאה דאורייתא ולהשתטח על

קברי צדיקים לא גזרינן".

דיחוי היתר זה

אך הבתי כהונה (בית דין סימן כג) דחה היתר זה בשתי ידים מכמה סיבות. חדא, דהתינה כבוד מלכים החשיבוהו חז"ל למצוה כדאיתא שם, אבל השתטחות על קברי צדיקים לא מצוינו בה מצוה ידועה. וזה לשונו: "אבל להשתטח על קברי צדיקים לא מצוינו בזה מצוה ידועה כדי שנקיל בטומאה של דבריהם כו' ומיהו אין לו כדאי להקל מאחר כי לא פורש בש"ס או בספרי הפוסקים שיש בזה מצוה או כבוד חכמים".

ועוד דחה, דמי יימר שנקבר הצדיק בארון, שמא נקבר בעפר והוי קבר סתום ומטמא מן התורה. ואדרבה, הואיל וצדיקים גמור הוא מסתברא קברוהו בעפר הארץ בלא הפסק, שכך היא הקבורה המובחרת כמו שכתב הרמב"ן בספר תורת האדם. ומה שאמרו בגמרא מדלגין היינו ע"ג ארונות, היינו כשהיה ידוע להם שנקברו בארונות. אבל בסתם קברי צדיקים אין לסמוך על זה. וזה לשונו: "ומה גם דאיכא לדחויי הואיל וצדיקים גמורים הם נקברים בארעא סמיכתא מבית ומחוץ למעלה ומלמטה בלי הפסק ודבר החוצץ בינם לעפר הארץ, דהכי עדיף טפי, וכבר כתב הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם בענין קבורה עדיף על הקרקע בלא ארונות וכן מטין דברי הרמב"ם ז"ל".

ועוד הוסיף, שאפילו כשידוע שנקברו בארונות, אם כבר עברו שנים רבות, בוודאי כבר נרקבו לחות הארון ונעשה עפר ונתמעט שיעור חלל הטפח, והרי הוא קבר סתום שמתמא מן התורה.

אולם, אי משום הא, יש עדיין להקל בהליכה למערת רשב"י במירון, שכן מקובל במסורת שיש שם חלל טפח. וכמו כן, בקברי צדיקים שנקברו בימינו, קרוב לומר שעדיין הארון קיים ויש שם טפח.

קבר סתום טומאה בוקעת ועולה

אמנם כל עיקר היתר זה מופקפק מאד, שהרי כתבו התוספות (ברכות שם ד"ה רוב) ע"פ המשניות במסכת אהלות, דהא דאהל טפח חוצץ בפני הטומאה הוא רק כשיש פתח מן הצד ואין הטומאה רצוצה בתוכו. אבל כשאין שם פתח, נקרא נפש אטומה, ולא זו בלבד שאינו חוצץ בפני הטומאה, אלא שהטומאה בוקעת ועולה כנגד כל האהל - אף שלא כנגד המת. ומחמת כן, פירשו התוספות דמימרא דר' אלעזר בר' צדוק מיירי כשהיה ידוע להם שיש פתח מן הצד.

ומעתה, אזדא לה כל ההיתר, דכל שאין ידוע שיש פתח מן הצד לא יעזרו לנו מה שיש פותח טפח בתוך הארון. ואם כן בציון הרשב"י, הגם שיש חלל טפח בתוך המערה, הא אין ידועה שיש למערה פתח מן הצד, וא"כ הוי קבר סתום.

ומה שראינו מובא שיש שהקילו במערת רשב"י על סמך החלל טפח שיש שם, אולי היה ידוע לפנים שהיה שם פתח מן הצד, ועל זה סמכו להתיר. אבל האידינא שהפתח סתום, הוי טומאה רצוצה, ואין האהל חוצץ בפני הטומאה, ואין מקום להקל בדבר.

וכבר עמד על זה המהר"ל (בסימן קג) ומציע שם שאולי מזה נשתרבב המנהג להקל כי סמכו על אהל טפח, אבל ברובת הימים נשכח הדיון שצריך פתח מן הצד. וזה לשונו: "קברי צדיקים מטמאים באהל, כדאיתא בתוס' פרק המקבל, ומי לנו גדול מיוסף שנושאי ארונות נדחו לפסח שני, וכן מישאל ואלצפן. אולי נהגו כן על ידי שמעוניהם יש בהן פותח טפח ושכחו הטעם, ומנהג אבותיהם בידיהם. אבל על ארונות פותח טפח אין לסמוך על כך, דמשמע בתוספות דצריך שיהא פתוח מחד צד".

ציונו של רבינו בעל התניא

ועל ענין זה, מנגינינו מציינו מה שהביא בספר הגרמ"ד בספר אשכבתא דרבי (עמ' קו, הערה סב) תשובה מאת המהר"ל, אחי בעל התניא והשו"ע, ששלח להר"ר דוד כ"ץ, ובתוכו מתאר את ציונו של הבעל התניא עם תיקון מקום לכהנים, ובפרט מה שדיבר על דין פתח מן הצד. כדאי לעיין בהתשובה עצמו [הובא בקובץ התמימים קובץ ס' בהמהדור' חדשה חלב ב' עמוד תקעב], ששם האריך בכמה פרטי דינים, וזה לשונו בספר אשכבתא דרבי שקיצר בהעתקתו: "כתב מתחילה היתר לכהנים להתקרב גם סמוך להכיפה [ציון אדמוה"י] מכוסה בכיפה גדולה על כל הקבר עם צנור ארוך שיש בו פותח טפח היוצא מהכיפה עד למעלה מן הגג (שאינו אסור אלא מדרבנן, ונדחה איסור זה מפני מעלת מצות ההשתטחות על קברי צדיקים כי רבה היא [אך נגיעה שאסור מה"ת כתב שם שבדואי ח"ו לכהנים להתיר בוה]). ואח"כ כתב דמ"מ מל מה דאפשר לתקוני מתקינן, ויעץ לנבנות מחיצה גבוה י"ט רחוק מן הכיפה ד' טפחים, ויוכלו הכהנים גם לסמוך על המחיצה".

The Din Torah Procedure

B'tzedek Tishpot Es Amisecha

From the pasuk in the Torah, "b'tzedek tishpot es amisecha" - "Judge your fellow man with righteousness" - the Gemara (Shavuos 30a) derives the primary rule for the proceedings of a Din Torah: the dayanim must have a balanced perspective and strive for a just and true ruling. To achieve this, both sides must be given equal rights, and treated with equal respect and tolerance. If one party feels that he is being mistreated, he might be unable to properly present his case, which could ultimately result in an unjust outcome.

Likewise, both sides must be allowed equal representation and support. If one side comes to Bais Din accompanied by additional people, this could intimidate the other party. Therefore, either side may insist on restricting the participation of irrelevant parties (C.M. 17:1-4). Even according to the opinions that allow the litigants to bring representation, the other party may insist on limiting it to one representative so that he will not feel intimidated (Choshen Ha'efod C.M. 43:2). Moreover, if one side consists of several partners, the other party may demand that they appoint one of them to argue on their behalf, or that they present themselves one at a time (C.M. 17:4).

Ex-parte Communication

In order to maintain full impartiality, it is forbidden for a *dayan* to hear one side's claim unless the other side is present (Sanhedrin 7b). Therefore, if a *dayan* is aware that he may be chosen to judge a certain case, he may not listen to the presentation of either litigant unless the other party is present. According to some opinions, the *dayan* is allowed to hear the general subject of the case without going into the details (C.M. 17:5 Pischei Teshuvah 8).

Even after the arguments have been presented to the *dayanim*, the parties still may not speak to the *dayanim* about the case unless both parties are present

(Bais Yosef C.M. 17), except if the other party has given permission for them to do so.

A rav or *dayan* should not issue an opinion on a case that he is not adjudicating if his ruling is only based on the claims heard from one side, even if it is written with the disclaimer that it only applies if the facts are correct (Rema C.M. 17:5).

Presenting Evidence

Another application of the rule of b'tzedek tishpot es amisecha is regarding the evidence and documentation that is brought to Bais Din. While there is much discussion regarding which documents and evidence the opposing side is entitled to view (C.M. 16:3-5), the common custom is to show both sides all evidence and documentation that is brought to the Din Torah, and allow the other side the opportunity to refute the evidence (Seder Hadin 7:49 fn. 86).

During the course of the Din Torah, the dayanim are entitled to call witnesses, perform inspections, or demand that the parties produce documentation and other information they feel is relevant to the Din Torah (Seder Hadin 5:34 fn. 66). Common custom is for the litigants and the witnesses to be seated during the Din Torah (C.M. 17:3).

Issuing the Ruling

When the *dayanim* issue their *p'sak*, the main *dayan* relays it on their behalf, without specifying the individual opinions of each *dayan*. Moreover, it is *rechilus* for the *dayanim* to express their personal opinion, as this may reveal the opinion of their colleagues and cause enmity (C.M. 19:2).

When parties choose to present before a mutually agreed upon Bais Din, the *dayanim* do not have to explain their reasoning when issuing their ruling (Tosafos Sanhedrin 31b s.v. V'im), although it may be advisable to do so (Shelah Rosh Hashanah 46). However, if a party was forced to come before a particular Bais Din, he is entitled to request a written explanation (Noda B'Yehuda II C.M. 1). The *dayanim* do not have to provide him with their full reasoning

and proofs. Rather, they just write out the basic claims of the parties and the ruling they issued, so the litigant can show it to others who will inform him if the *dayanim* have erred in a way that would invalidate the *Din Torah*. In any case, the ruling of the Bais Din must be carried out immediately (C.M. 14:4).

According to some opinions, if it seems to the *dayanim* that a litigant feels he has been judged unfairly, they should explain their reasoning to him (Ibid.).

One who hears about a ruling of a Bais Din may not tell a litigant that the *dayanim* have ruled incorrectly in his case (Shach C.M. 19:1). An exception would be if the reviewer feels that the ruling is in error and that it can potentially be overturned. Even then, some say he must first contact the *dayanim* directly and try to convince them to retract on their own (Pischei Teshuvah C.M. 19:1).

Appeals

As a rule, once a reputable Bais Din issues a ruling, another Bais Din is not allowed to rehear the case (Sema C.M. 19:2). An exception would be if there is something particularly strange about the ruling (Pischei Teshuvah 19:3).

If the Bais Din which issued the ruling is part of a Bais Din system that has an appointed court of appeals, the losing party may appeal the decision, even if there is no reason to be suspicious of the ruling. The reason is that it is assumed that the parties were aware of the existence of this system and that they implicitly agreed to it when they presented their case before this particular Bais Din (Tzitz Eliezer 16:67).

In closing, the obligation to judge others favorably certainly extends to a Bais Din. If one does not understand a decision issued by a Bais Din, he should bear in mind that the *dayanim* are talmidei chachamim who are not personally biased, have heard all the arguments of the case, have deliberated over it, and, in all likelihood, have issued a fair and just ruling.

In partnership with the Bais Haavad's Yorucha Program
To learn more about Yorucha visit yorucha.org

CHAG
HASMICHA
5785

Wednesday, 29 Sivan

JUNE 25, 2025
DOORS OPEN 7 PM

THE PALACE HALL
BROOKLYN, NY 11218

RSVP TODAY

<https://onlinemachon.com/chag/>

נטילת ידים בהולך לקברי צדיקים

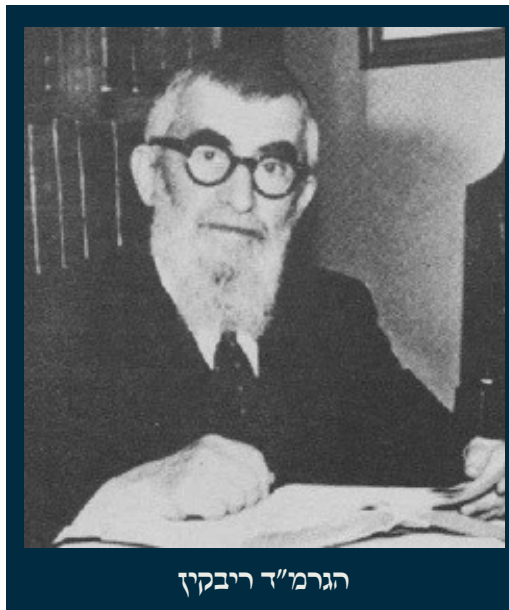
ודאתן לידן סוגיא זו, מן הראוי לציין מה שמרחיב הגרמ"ד בערה (שם) לחלק בין טומאת מת ממש ובין חיוב נטילת ידים שהוא רק משום רוח רעה. והעמיד דבריו על מעשה רב של הבעל התניא כשחזר מהשתטח על קברו של הקדושת לוי בברדיטשוב והביאו לו מים לנטילת ידים כנהוג, לא רצה ליטול את ידיו. וכששאלוהו מה ראה על ככה, ענה להם, "צדיקים אינם מטמאים". ומבאר הגמ"ד בכונת רבינו דהיינו רק לענין הרוח רעה, ולא לענין טומאה מת ממש. וזה לשונו: ואגב: הנה כאן מקום אתי להעיר על דבר הספור המובא בבית רבי, במדור הרה"ק מברדיטשוב נ"ע. שבחורף תק"ע לאחר פטירת הרה"ק נ"ע בא אדמוה"ז נ"ע לברדיטשוב לנחם ב"ב, והשתטח על ציון הרה"ק נ"ע. וכשבא מביה"ק לבית הרה"ק הביאו לו מים ליטול ידיו, והשיב אין נצרך לי מים, קברי צדיקים אינם מטמאים", אשר לכאורה אינו מובן, דהא אנו לא קיי"ל כן, וכנ"ל מתוס' ב"מ ויבמות.

אמנם בעיקר הדבר זכורני באמת בליובאוויטש כשאנ"ש השתטחו על ציוני רבוה"ק הצ"צ ומהר"ש נ"ע, לא נהגו ליטול הידים אח"כ, וכן רבוה"ק בעצמם זכורני בבירור שמעולם לא ראיתי לאדמו"ע בראסטאו כשהשתטח על ציון אביו רנ"ע, שיטול ידיו אח"כ, ואף כי לא ראינו אינו ראי', אבל בדבר דשכיח כגון מנהג, הרי גם לא ראינו הוי ראי', וכמ"ש הש"ך בחו"מ סי' ל"ז וביו"ד רס"א, בשם המהרי"ק. (ואבא מארי נ"ע בגליונותיו על החו"מ שלו ציין על הש"ך הנ"ל דמקרא מלא הוא ולא תי צדיק נעזב". דעל כרחק משום דשכיח הוא.) ואין לך שכיח יותר מזה שבכל פעם כשהי אדמו"ע הולך להשתטח על ציון אביו רנ"ע, הייתי הולך עמו בצוותא לשם וחזרה, כנזכר בפנים, וזכורני ברור שלא הי נטול ידיו קודם כניסתו בביתו, אשר אם הי צריך נטילה הרי לא הי נכנס בבית קודם נטילה כמ"ש הרמ"א בסי' שע"ו שיש להקפיד שלא לכנוס בבית קודם נטילה, וסיים שם ומנהג אבותינו תורה היא עיי"ש, באופן שברור הוא שאין נוהגים לטול הידים כשמשתטחים על קברי צדיקים, ומנהג ישראל ובפרט גדולים תורה היא, ובוודאי הוא מכוון עפ"י דין.

והטעם בזה נראה פשוט, דאף דאנו לא קיי"ל דקברי צדיקים אינו מטמאים, אבל באמת כל ענין נט"י אינו שייך כלל לענין טהרה מטומאת מת או שארי טומאות, דלזה צריך הזי' שלישי ושביעי וטבילת כל הגוף. ובזמן הזה הרי באמת כלנו טמאי מתים, וכל ענין נט"י שייך רק לענין רוח רעה השורה על הידים, שאינו מסתלק רק ע"י שפיכת מים ג"פ על הידים, (דעיקר ר"ר שורה על האצבעות כידוע ומבואר בשו"ע) כו' ובכל אופן הולך בין המתים דהיינו ביה"ק כל ענין הנט"י הוא משום ר"ר, לא משום טומאה כו'.

וזה הי לדעתי כוננת אדמוה"ז בהשיבו שאי"צ למים משום דקברי צדיקים אינם מטמאים, והיינו שעל קברי צדיקים אין שום ר"ר,

ותפס אדמוה"ז רק אשגירת לישנא דקברי צדיקים אינם מטמאים, וכונתו הי' לא על טומאה ממש רק על ר"ר, דאדרבא מקום קברי צדיקים נחשב למקום קדוש, וכמ"ש המהרי"ל דמקום מנוחת הצדיקים הוא מקום קדוש וטהור והתפלה מתקבלת יותר, הביאו הבאר היטב בספי"א. (ובודאי מטעם זה נוהגים הרבה בעת השתטחות על קברי צדיקים לחלוץ הנעלים כשנשיים אל הציון.) ורק בקברות סתם בני אדם שורה ר"ר, וצריך נט"י להעביר הרוח רעה.

הגרמ"ד ריבקיץ

ועל כן בליובאוויטש וראסטאו אשר אהלי קברי רבוה"ק נ"ע הם בהתחלת הביה"ק, ולא היו צריכים לעבור דרך שאר קברי הביה"ק, לא נהגו באמת ליטול הידים, דעל קברי צדיקים בעצמם אין ר"ר. אבל כגון ציון קבר כ"ק אדמו"ע פה בניו יארק שהוא בתוך הביה"ק, ועד שמגיעים אל הציון צריכים לעבור דרך שאר קברי הביה"ק, אף אם אינם עוברים בקירוב ד"א אל הקברים, בוודאי צריכים ליטול הידים ג"פ כדן הולך בין המתים המבואר בשו"ע וכנ"ל. ומה"ט כ"ק אדמו"ר שליט"א [זי"ע] נוהג באמת ליטול הידים קודם שנכנס בביתו, בכל פעם שבא מהשתטחות על ציון וחתנו כ"ק אדמו"ר נב"מ.

סיכום הדברים

א. מה שנהגו כהנים לילך לקברי צדיקים על סמך שאין צדיקים מטמאים, קשה לסמוך עליו באשר רוב דעות חולקים על סברא זו.

ב. יש שהציעו היתר משום ספק ספיקא - בצירוף שיטת הראב"ד שכהן טמא מותר לטמא למת (שו"ת סבא קדישא).

ג. בדומה לזה, המל"מ צירף שיטת הראב"ד עם היראים להתיר כהנים בקברי עכו"ם וכ"כ הדגול מרבבה.

ד. אמנם, המל"מ דחה היתר זה משום דאין מצרפים שיטה יחידה (של הראב"ד והיראים) לעשות ספק ספיקא במקום שרוב פוסקים חולקים עליו (וכ"כ הגרע"ק). וכן כאן, הא דאין צדיקים מטמאים, רבים חולקים עליו.

ה. "א שאפי' הראב"ד לא קאמר אלא שאין הכהן לוקה אבל איסורא דאורייתא איכא (דגול מרבבה בהג"ה). וגם, החתם סופר הראה שהראב"ד עצמו חזר בו משיטה זו בתשובותיו.

ו. עוד צד היתר לכהנים לילך לקברי צדיקים, לצרף ספק כהונה, כי אין הכהונה בזמנינו ודאית, אלא בחזקה (ענין גליון מהרש"א).

ז. מדברי הריב"ש משמע שאף חזקה אין לכהנים בזמן הזה מאחר ונאבדו כתבי היחס. ועל פיו הקיל המהרש"ד לענין שבויה, וכן השבות יעקב לענין איסור חלוצה.

ח. המחבר והרמ"א נחלקו אם נותנין חלה בזמן הזה לכהן קטן, להמחבר נותנים, אבל להרמ"א אין נותנין. ופירשו הנו"כ דעת הרמ"א משום שאין כהונה ודאית היום. ולכאורה יש לתלות שורש פלוגתתם על פי סברות הנ"ל (הריב"ש כו').

ט. עוד יש מצדדים להתיר הליכה לקברי צדיקים על פי הגמרא בברכות דאמרינן סתם ארונות יש בהם פותח טפח ואין הטומאה בוקעת ועולה למעלה. ורבנן הוא דגזרו, ומשום כבוד מלכים התירו. ה"נ התירו להשתטח על קברי צדיקים (הובא בבתי כהונה). י. אך יש דוחים, חדא דלא מצינו מצוה גמורה להשתטח על קברי צדיקים, עוד, מי ימר שנקבר בארון. ועוד, שמא נרקב הארון ואין שם פותח טפח. [אמנם, לענין מערת רשב"י, מסורת בידינו שיש שם פותח טפח].

יא. ובלא"ה, כל ההיתר דחוי מעיקרא, משום דקבר סתום מטמא כל סביביו כל שאין שם פתח מן הצד (שו"ת מהרי"ל).

יב. בציון רבינו בעל התניא, כדי לתקן המקום לכהנים, עשו צינור ארוך שבו פותח טפח כדי שלא להיות קבר סתום. ובאיסורא דרבנן סמכו להקל משום מצוה. ועוד תיקונים אחרים עשו שם (ספר אשכבתא דרבי בשם תשובה מהרי"ל אחי השו"ע הרב).

יג. רבינו השו"ע הרב לא רצה ליטול ידיו כשחזר מקברו של הקדושת לוי בברדיטשוב, ואמר צדיקים אינם מטמאים. ובספר אשכבתא דרבי האריך לכאן שכוונתו רק לענין נטילת ידים שהוא מצד רוח רעה שאינו שורה על הצדיקים, אבל לא לענין דין טומאת מת.

YOM IYUN 2025

Machon Smicha Halachah Symposium

Join for a day of learning, insight, and connection with prominent Rabbonim.

Watch, hear, and learn how the timelessness of halachah is applied to contemporary issues.

Featuring interactive panels, interviews, discussions, shiurim, and more.

Wednesday morning 29 Sivan June 25
10:30am-2:00pm

Bais Levi Yitzchak Shul - 556 Crown St, Brooklyn, NY 11213

Lunch Will Be Served For Men and Women